

การมีส่วนร่วมของบุคลากรในการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1

**Personnel's Participation into Schools Administration towards 4 Dharma
Principle Under the Khom Kaen Primary Educational
Service Area Office 1**

นิตยา ภูบัวเพชร,

สุนทร สายคำ และ พระครูปลัดบุญช่วย โชติวิโส

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Nittaya Phubuaphet,

Sunthon Saikham and Phrakhupalad Boonchuay Jotivamso

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: nittaya.phu@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากอนแก่น เขต 1 2) เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากอนแก่น เขต 1 การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน กำหนดกลุ่มตัวอย่างกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำนวน 303 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางเครซีและมอร์แกน ตามตำแหน่งประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 38 คน และครูผู้สอนจำนวน 265 คนโดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ทำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า

การมีส่วนร่วมของบุคลากรในการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากอนแก่น เขต 1 พบว่า โดยภาพรวมการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก

($\bar{X} = 4.47$, S.D.= .58) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากเป็นส่วนใหญ่ โดยด้านที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับสูงสุดคือ ด้านการบริหารงานวิชาการตามหลักอรรถจริยา รองลงมาคือ ด้านการบริหารงานวิชาการตามหลักปิยวาจา ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุดคือด้านการบริหารงานวิชาการตามหลักทาน และ ด้านการบริหารงานวิชาการตามหลักสมานัตตตา มีส่วนร่วมในระดับมาก

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม; การบริหาร; สถานศึกษา; สังคหวัตถุ 4

Abstracts

The objectives of this research paper were: 1) to study the participation of the personnel in the school administration according to the Four Saṅgahavatthu Dhammas (Bases of Social Solidarity) under the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 1; 2) to compare the participation of the personnel in the school administration according to the Four Saṅgahavatthu Dhammas under the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 1. The samples of this research included 303 school administrators and teachers under the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 1, calculated by using the Krejcie and Morgan sampling method, including 38 school administrators and 265 teachers, selected by a simple random sampling method. The statistics used in data analysis were: Percentage, Mean and Standard Deviation to obtain the results of the participation of the personnel in the school administration according to the Four Saṅgahavatthu Dhammas under the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 1.

The research results were as follows:

The practice of the participation of the personnel in the school administration according to the Four Saṅgahavatthu Dhammas under the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 1 was at a high level. Considering the studied aspects indicates that the majority of the studied aspects showed a high level of practice ($\bar{X} = 4.47$, S.D.= .58) . The highest practical score was seen in that of the academic administration in accordance with Atthacariyā (Useful Conduct), followed by that of Piyavācā (Kindly Speech). The least practice was seen in that of Dāna (Generosity) and Samānattatā (Equality Consisting in Impartiality).

Keywords: Participation; Administration; School; Sangkhawattthu 4

บทนำ

การมีส่วนร่วมในการบริหาร เป็นที่ยอมรับกันในปรัชญาที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีความรู้ ความสามารถ ที่แตกต่างกันและหลากหลาย หากมีการรวบรวมความรู้ ความสามารถของแต่ละคน เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานในการแก้ไขปัญหา ย่อมเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่ดี เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร

การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) วิวัฒนาการมาจากแนวคิดการบริหารเชิงมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Approach) และการบริหารเชิงพฤติกรรม (Behavioral Approach) ในยุคปัจจุบันของผู้บริหารสถานศึกษาควรศึกษาหาหลักทฤษฎีทางการบริหารมาปรับใช้ในการบริหารยุค

โลกาภิวัตน์ เพื่อขับเคลื่อนองค์กรให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด เปิดโอกาสให้บุคคลในองค์กร ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ ซึ่งเป็นการระดมความคิดและศักยภาพต่างๆ ที่มีอยู่ในตัวของแต่ละบุคคลร่วมกันคิดวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตาม ประเมินผลและร่วมกันแก้ไขปัญหา (นันทกิตติ แก้วกล้า, 2555 : 117) อันเป็นการสร้างจิตสำนึกหน้าที่ความรับผิดชอบที่จะทำให้เกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปสู่เป้าหมาย บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหารแบบมีส่วนร่วมคือการเน้นความสำคัญไปที่บุคลากรและกลุ่มงานให้มีความเกี่ยวข้องในการบริหารที่มีประสิทธิภาพ สร้างบรรยากาศให้เป็นประชาธิปไตย มีหลักการในการบริหารตามหลักธรรมของผู้บริหาร มอบหมายและกระจายอำนาจสู่บุคคลตามความสามารถด้วยความเต็มใจ จะเป็นการช่วยลดภาระหน้าที่ของบุคคลและผู้บริหารลง ยังสามารถใช้เวลาในเรื่องสำคัญอื่นๆ ได้มากขึ้น ขณะเดียวกันก็ช่วยให้งานในระดับล่างมีความหมายและท้าทายมากขึ้น เนื่องจากบุคคลระดับปฏิบัติสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ลักษณะของการบริหารแบบมีส่วนร่วมนี้เกิดจากบุคคลที่มีประชาธิปไตย ใช้หลักการในการบริหารงานด้วยโครงสร้างการบริหารที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้บุคคลมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของการทำงาน อันได้แก่ การวางแผน การสั่งการ การควบคุม ย่อมสร้างความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมแก่บุคคล และนำมาซึ่งความผูกพัน ยินยอมรับผลของการปฏิบัติงานอันเกิดจากความร่วมมือกัน โดยปราศจากข้อโต้แย้ง (ทิพย์ภาภรณ์ มาศจันทร์ ,2553 : 179)

ในการพัฒนาโรงเรียน เพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนเองโดยการใช้หลักการบริหารที่ให้ทุกคนมีส่วนร่วม ร่วมตัดสินใจผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปฏิรูปการศึกษาจะต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ มีวิสัยทัศน์ในการบริหารการศึกษาให้ทันสมัยกับการเปลี่ยนแปลง มีภาวะผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์เป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง มีความเป็นประชาธิปไตยเพื่อนำไปสู่การปฏิรูปการเรียนรู้ให้ผู้เรียนทุกคนมีความรู้ ความสามารถบุคลิกลักษณะและคุณสมบัติตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างแท้จริง (จันทราณี สงวนนาม, 2553 : 17) และมีหลักการของผู้บริหารเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของกันและกันเป็นเหตุให้ตนเอง และหมู่คณะก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง (จุฬา ไทโรวิชิต, 2554 : ออนไลน์)

การบริหารที่ใช้หลักการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ย่อมมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป จึงควรมีหลักการในการบริหารเพื่อใช้เป็นรูปแบบ แนวทางการปฏิบัติร่วมกัน ให้เกิดการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น การบริหารตามหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นวิธีการบริหาร 4 ขั้นตอน เป็นหลักธรรมอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของกันและกันเป็นเหตุให้ตนเอง และหมู่คณะก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้ ได้แก่ 1. ทาน ผู้บริหารควรมีน้ำใจต่อทุกคน ให้ความช่วยเหลือ แบ่งปัน 2.ปิยวาจา ผู้บริหารควรเจรจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน เชื่อถือได้ 3. อตถจริยา ประพฤติในสิ่งที่ เป็นประโยชน์เป็นแบบอย่างที่ดี ไม่ประพฤตินิสัยมิชอบ 4. สมานนัตตา วางตนให้เหมาะสมกับฐานะของตน สร้างความน่าเชื่อถือ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของการบริหารตามหลักสังคหวัตถุ 4

ยังรวมไปถึงบุคคลที่มีส่วนในการบริหารสถานศึกษา ทุกคน ใช้หลักในการอยู่ร่วมกันตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ส่งเสริม สนับสนุน ร่วมมือ เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์สูงสุด

ดังนั้นการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงนำเอาสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหาร เพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษาทุกท่าน รวมถึงผู้ปกครอง ผู้เรียน มีความรู้ความสามารถในการคิด ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาปัญญา นำไปสร้างองค์ความรู้ในการตัดสินใจ การป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและสังคม มีการร่วมงาน วางแผน ปฏิบัติงาน การติดตามงาน และการแก้ไขปัญหาาร่วมกันอย่างมีความสุข หากการทำงานมีความสุข ประสิทธิภาพของงานย่อมมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1
2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาด้านการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการบริหารสถานศึกษา ตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดฝ่ายที่ใช้ในการวิจัยคือฝ่ายวิชาการ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำนวน 1,426 คน แบ่งเป็นผู้บริหาร 163 คน ครูผู้สอน 1,263 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำนวน 303 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางเครชีและมอร์แกน ตามตำแหน่งประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 38 คน และครูผู้สอนจำนวน 265 คนโดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

2. เครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยดำเนินการดังนี้

2.1 นำแบบสอบถามฉบับที่ถูกต้องสมบูรณ์นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษ 4) ผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติ 5) ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาไทย เพื่อพิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง พร้อมทั้งประเมินคุณภาพของ

แบบสอบถามเพื่อหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยหาค่า Index Of Congruence (IOC) มีความเที่ยงตรง เท่ากับ 1.0

2.2 นำเครื่องมือในการวิจัยไปทดสอบใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตอื่น ที่ไม่ใช่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 และจากการนำเครื่องมือไปทดลองใช้ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลพบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.94

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยขอหนังสือจากศูนย์บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงผู้อำนวยการสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อแจ้งให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

3.2 ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมแบบสอบถามให้สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 และกำหนดวันรับคืนแบบสอบถามด้วยตนเอง โดยได้รับแบบสอบถามกลับคืนทั้งหมด 303 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

3.3 ทำการเก็บแบบสอบถามที่กลุ่มตัวอย่างทำการตอบเรียบร้อยแล้ว

3.4 ตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ของแบบสอบถาม แล้วไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลในการคำนวณค่าทางสถิติดังกล่าว โดยอาศัยการคำนวณจากโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ดังนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ตำแหน่ง ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และขนาดของสถานศึกษา วิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละ (Percentage)

4.2 ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของครูผู้สอนในการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (X) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำค่าเฉลี่ยที่ได้มาแปลผลตามเกณฑ์ของเบสท์ (Best, J.W., 1982 : 21)

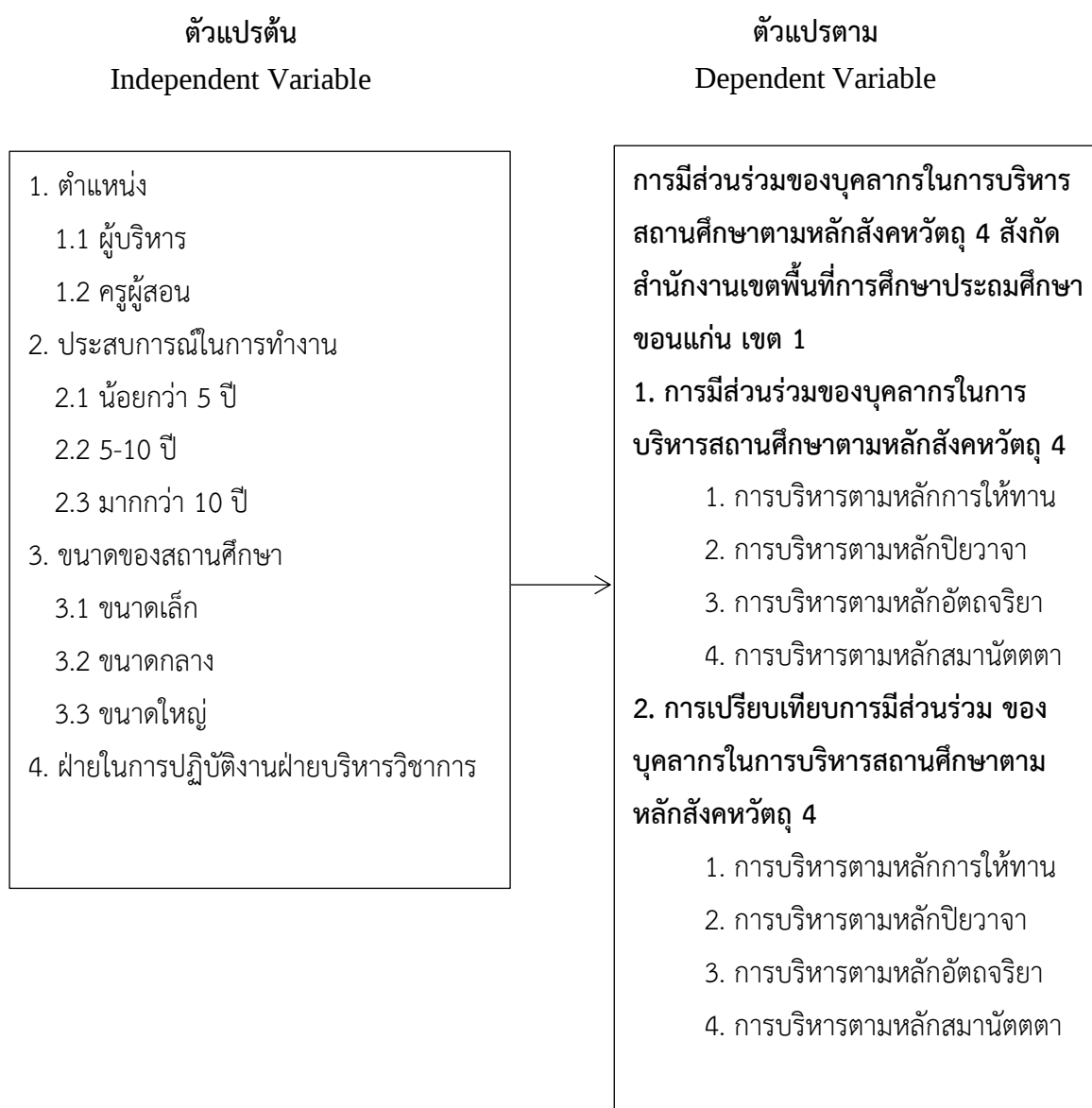
4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของครูผู้สอนในการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำแนกตามตำแหน่งประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และขนาดสถานศึกษา โดยการทดสอบค่าที แบบอิสระจากกัน (Independent t-test)

4.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของครูผู้สอนในการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำแนกตามประสบการณ์ และขนาดสถานศึกษา โดยวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One - way ANOVA) กรณีพบความแตกต่างใช้วิธีการทดสอบความแตกต่างรายคู่ตามวิธีของเชฟเฟ (Scheffe' Method)

4.5 นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางประกอบคำบรรยาย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การมีส่วนร่วมของบุคลากรในการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 มีกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. การมีส่วนร่วมของบุคลากรในการบริหารสถานศึกษาตามหลักสัจจวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 พบว่า โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากและเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุดคือ ด้านการบริหารงานวิชาการตามหลักอัตถจริยา รองลงมา คือ ด้านการบริหารงานวิชาการตามหลักปิยวาจา ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ ด้านการบริหารงานวิชาการตามหลักทาน และด้านการบริหารงานวิชาการตามหลักสมานัตตตา เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่ามีดังนี้

1.1 ด้านการบริหารงานวิชาการตามหลักทานพบว่า โดยรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ให้การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียนอยู่เสมอ อันดับ 2 คือ จัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาโดยเข้าร่วมดำเนินการด้วยความเต็มใจ อันดับ 3 คือ คอยให้คำแนะนำในการใช้สื่อเทคโนโลยีและเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ อันดับ 4 คือ ได้รับและให้คำชี้แนะในการจัดการระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นอย่างดี ลำดับ 5 คือ จัดให้มีแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาอย่างเหมาะสมและคุ้มค่าและ ส่งเสริม สนับสนุน ทั้งในการปฏิบัติงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุติธรรม และอื่น ๆ อย่าง และ มีการแนะแนว แนะนำด้านการศึกษาและอาชีพให้แก่ผู้เรียน ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ ให้ความร่วมมือในการวางแผนงานวิชาการ ระเบียบ ของสถานศึกษามีระเบียบอย่างครบถ้วน และ

1.2 ด้านการบริหารงานวิชาการตามหลักปิยวาจา พบว่า โดยรวมและรายข้อมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาควรยึดมั่นความถูกต้องดีงาม และถนอมน้ำใจ ไม่พูดจาหยาบค้ายในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา และใช้คำพูดที่ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีให้กำลังใจ ไม่ใช้คำพูดส่อเสียด หรือคำกล่าวที่เพ้อเจ้อ รองลงมาคือ สถานศึกษามีนโยบายให้บุคลากรใช้คำพูดที่ไพเราะอ่อนหวาน ด้วยความจริงใจ และ ไม่กล่าววาจาล่วงเกิน หรือใช้คำพูดที่สื่อความหมายถึงการดูถูกและทำร้ายจิตใจต่อบุคคลอื่น และ ใช้คำพูดที่เหมาะสมตักเตือนบุคคลอื่น ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีการนิเทศติดตามตรวจสอบประเมินผลการรายงานผลการพัฒนาการศึกษา ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพตอบคำถามและให้คำแนะนำด้วยถ้อยคำอ่อนน้อม

1.3 ด้านการบริหารงานวิชาการตามหลักอัตถจริยา โดยรวมและรายข้อ พบว่า โดยรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ มีการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมรู้คุณค่าและดำรงรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้มีความยั่งยืน และบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือผู้อื่นเสมอตามโอกาสสมควรรองลงมา คือ เอื้ออำนวยสถานที่แก่ชุมชนในการจัดกิจกรรมต่างๆภายในชุมชนด้วยความเต็มใจ ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ ผู้บริหารควรมีความเต็มใจที่จะช่วยเหลือผู้ใต้บังคับบัญชา เมื่อมีปัญหาต่าง ๆ และการวางแผนอัตรากำลังของครูและบุคลากร

ในสถานศึกษา และ ส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ และ มีความโปร่งใส แสดงหลักเกณฑ์วิธีการ ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน

1.4 ด้านการบริหารงานวิชาการตามหลักสมานัตตตา โดยรวมและรายข้อ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานให้ผู้ปกครอง และชุมชนทราบอย่างต่อเนื่อง ด้วยความเหมาะสม รองลงมา คือ ปฏิบัติหน้าที่การจัดการเรียนการสอนด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจ ตามลำดับส่วนข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ มีส่วนร่วมในการจัดทำรายงานประจำปีของสถานศึกษา

2. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สรุปได้ดังนี้

2.1 จำแนกตามตำแหน่ง พบว่า โดยรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 จำแนกจากสถานศึกษา พบว่า โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการบริหารงานวิชาการตามหลักทาน ด้านการบริหารงานวิชาการตามหลักปิยวาจา ด้านการบริหารงานวิชาการตามหลักอัตถจริยา และด้านการบริหารงานวิชาการตามหลักสมานัตตตา มีการปฏิบัติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3 จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า โดยรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการบริหารงานวิชาการตามหลักปิยวาจา มีการปฏิบัติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การมีส่วนร่วมของบุคลากรในการบริหารสถานศึกษา ตามหลักสังคหวัตถุ 4	ตำแหน่งหน้าที่				t	p-value
	ผู้บริหาร สถานศึกษา		ครูผู้สอน			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. ด้านการบริหารตามหลักทาน	4.60	.50	4.44	.57	1.667*	.097
2. ด้านการบริหารตามหลักปิยวาจา	4.61	.49	4.46	.54	1.644*	.101
3. ด้านการบริหารตามหลักอัตถจริยา	4.63	.49	4.46	.56	1.766*	.078
4. ด้านการบริหารตามหลักสมานัตตตา	4.63	.49	4.44	.55	1.994*	.047
รวม	4.47	.58	4.45	.59	1.768	.081

การมีส่วนร่วมของบุคลากรในการบริหารสถานศึกษา ตามหลักสังคหวัตถุ 4	ขนาดสถานศึกษา					
	ขนาดเล็ก		ขนาดกลาง		ขนาดใหญ่	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. ด้านการบริหารตามหลักทาน	4.56	.51	4.42	.58	4.39	.56
2. ด้านการบริหารตามหลักปิยวาจา	4.60	.51	4.43	.57	4.42	.55
3. ด้านการบริหารตามหลักอัตถจริยา	4.59	.52	4.46	.56	4.43	.55
4. ด้านการบริหารตามหลักสมานัตตตา	4.58	.52	4.41	.55	4.40	.55
รวม	4.58	.52	4.43	.57	4.41	.55
	(1)		(2)		(3)	

การมีส่วนร่วมของบุคลากรในการบริหาร สถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4	ประสบการณ์ในการทำงาน					
	10 ปีลงมา		11-20 ปี		21 ปีขึ้นไป	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. ด้านการบริหารตามหลักทาน	4.41	.57	4.43	.58	4.57	.49
2. ด้านการบริหารตามหลักปิยวาจา	4.58	.56	4.45	.57	4.61	.48
3. ด้านการบริหารตามหลักอัตถจริยา	4.44	.56	4.48	.58	4.61	.48
4. ด้านการบริหารตามหลักสมานัตตตา	4.39	.54	4.46	.57	4.45	.54
รวม	4.46	.56	4.46	.58	4.56	.50
	(2)		(3)		(1)	

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ครั้งนี้มีประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจ นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของบุคลากรในการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 โดยรวมมีผลอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 อยู่ในระดับมากเป็นส่วนใหญ่ และระดับมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า โดยทั่วไป ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีความรู้ความสามารถสูงอยู่แล้ว จึงเข้ามาดำรงตำแหน่งดังกล่าวในสถานศึกษาได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ย่อมมีความเข้าใจ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ เป็นอย่างดี ทำให้การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารส่วนใหญ่เป็นไปด้วยความถูกต้องตามที่ต้นสังกัดกำหนด ประเด็นนี้กล่าวได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาได้มีภาวะผู้นำตามหลักสังคหวัตถุ 4 และเมื่อเข้ามาดำรงตำแหน่งผู้บริหาร ก็จำเป็นต้องมีความเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือ และมีหลักการพูดที่ดีกับบุคคลในองค์กร รวมถึงการมีความรับผิดชอบในงานทำประโยชน์เพื่อโรงเรียนและส่วนรวมเป็นหลัก ที่สำคัญยังรู้จักการวางตัวให้เหมาะสมในสถานะของตนอีกด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาได้มีภาวะผู้นำตามสังคหวัตถุ 4 อยู่แล้ว รวมถึงการเป็นผู้บริหารจำเป็นต้องมีความซื่อสัตย์ สุจริต บริสุทธ์ ยุติธรรม ปราศจากอคติ มีความซื่อตรงต่อการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อจะเป็นที่ไว้วางใจ เคารพและนับถือของบุคลากร ซึ่งส่งผลให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความราบรื่นด้วยดี ประเด็นนี้กล่าวได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาได้มีภาวะผู้นำตามหลักสังคหวัตถุ 4 อยู่แล้ว และผู้บริหารก็คือผู้นำในสถานศึกษา ซึ่งโดยทั่วไปผู้นำต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความเสียสละ แบ่งปัน โอบอ้อมอารี มีวจีที่สุภาพ บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม และปฏิบัติตนให้สมควรแก่ฐานะของตน ประเด็นนี้กล่าวได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาได้มีภาวะผู้นำตามหลักสังคหวัตถุ 4 อยู่แล้ว กล่าวโดยสรุปคือ ด้านตำแหน่ง พบว่า ตำแหน่งที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารแบบมีส่วนร่วมทั้งภาพรวมและรายได้ต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้โดยผู้บริหารมีความเห็นอยู่ในระดับมากโดยมีคะแนนเฉลี่ยมากกว่าครูผู้สอน เช่นนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารโรงเรียนได้เล็งเห็นความสำคัญในการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องบริหารงานที่บูรณาการความรู้ความสามารถของคนในองค์กรเพื่อให้การดำเนินงานต่างๆเกิดความร่วมมือร่วมใจกัน อันนำไปสู่ความสำเร็จในกิจการนั้นๆ ตำแหน่งหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาเอื้อต่อการปฏิบัติตามสังคหวัตถุ 4 ฉะนั้นภาวะผู้นำตามสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมจึงอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้การปฏิบัติถูกต้องตามหน้าที่ และมีคุณธรรม จริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สามารถนำมาบูรณาการให้สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมอื่นๆ เช่น ฆราวาสธรรม 4 พรหมวิหาร 4 และสัปปุริสธรรม 7 เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระพาบ ชิตมาโร/ปีสะหวาด (2556 : 5) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักฆราวาสธรรม 4 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขต 1 กรุงเทพมหานคร ซึ่งผลจากการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักทฤษฎี 4 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขต 1 กรุงเทพมหานคร ทั้ง 4 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมากและยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูภัทรธรรมคุณ (2554 : 36) ซึ่งได้วิจัยเรื่องการศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษาตามหลักพรหมวิหาร 4 โรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษาตามหลักพรหมวิหาร 4 โรงเรียนมัธยมศึกษา ในอำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหาร 4 อยู่ในระดับมากทุกด้านและยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พัทธพร พิพัฒน์พงศธร (2555 : 41) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ ผลจากการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ บรรชา บุญสิงห์ (2556 : 17) ที่ได้ศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาอำเภอเปือยน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และสอดคล้อง กับ ระวีวรรณ หงส์กิตติยานนท์ (2557 : 62) ซึ่งได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับการทำงานเป็นทีมของครู สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อรรถยาชัย ในจังหวัดสระแก้ว ซึ่งผลสรุปของการวิจัย ด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วม สังกัดสำนักงาน ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอรรถยาชัย ในจังหวัดสระแก้วตามความคิดเห็นของ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ข้าราชการ พนักงานราชการ และครูอัตราจ้าง พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากทุกด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน

2. การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ ขนาดสถานศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน มีผลดังนี้

2.1 บุคลากรที่มีประสบการณ์ หน้าที่ต่างกัน การมีส่วนร่วมต่างกัน ไม่ค่อยแตกต่างกัน ซึ่งเป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากปัจจุบัน ครูรุ่นใหม่มีจำนวนมากกว่าครูที่มีประสบการณ์มาก เนื่องจากเป็นช่วงเปลี่ยนถ่ายครูผู้สอนใหม่ และยุคปัจจุบันเป็นยุคแห่งเทคโนโลยี ผู้ที่มีประสบการณ์น้อยกว่า โดยส่วนใหญ่จะเป็นคนหนุ่มสาว ที่มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล จึงทำให้ไม่ค่อยมีความแตกต่างกันมากนัก ครูผู้สอนมีความสามารถฝายงานที่ตนรับผิดชอบเป็นอย่างดีจึงทำให้ผู้บริหารเกิดความเชื่อมั่นและไว้วางใจในการมอบหมายงานและแบ่งงานต่างๆที่สำคัญได้รับผิดชอบดำเนินการมีอิสระที่รับผิดชอบและสามารถดูแลตนเองได้ จึงได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วมไม่ต่างจากบุคลากรที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า

2.2 ขนาดของสถานศึกษา การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาที่ต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า สถานศึกษาขนาดเล็กมีจำนวนครูน้อยกว่าทำให้ครูมีบทบาทให้การมีส่วนร่วมที่ชัดเจน ขนาดสถานศึกษาเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสถานศึกษาขนาดเล็กและขนาดกลางบุคลากรทั้งผู้บริหารและครูมีการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด จึงส่งผลให้ผู้บริหารมีโอกาสดูแลการปฏิบัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมตามหลักสังคหวัตถุ 4 ให้บุคลากรได้เห็นและรับรู้มากกว่าในสถานศึกษาขนาดใหญ่ อีกทั้งขนาดสถานศึกษาที่แตกต่างกัน ย่อมมีปัญหาในการบริหารสถานศึกษาที่แตกต่างกันไปด้วย เมื่อสถานศึกษามีปัญหาในระดับที่แตกต่างกัน ย่อมส่งผลกระทบต่อผลและการมีส่วนร่วม ของผู้บริหารสถานศึกษาแตกต่างกันไปด้วย เพื่อแก้ไขปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่นั้น ฉะนั้นบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน จึงมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 แตกต่างกันไปด้วย แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤมล โยคานุกุล (2556 : 31) ได้ศึกษาเรื่องภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยรวมไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

1.1 สถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรมีการนำหลักสังคหวัตถุ 4 เข้าไปบูรณาการใช้ในสถานศึกษา มีการกำกับติดตามและประเมินผลให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

1.2 สถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรมีการส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้บริหารยึดมั่นในหลักคุณธรรม จริยธรรมมากยิ่งขึ้น

1.3 สถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรมีการจัดโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำต้นแบบตามหลักสังคหวัตถุ 4

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลไปปฏิบัติ

2.1 ควรนำผลการศึกษานี้ไปเป็นข้อมูลเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.2 ควรนำแนวทางในการการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ มาปฏิบัติในสถานศึกษาให้เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาในการนำหลักพุทธธรรมอื่นๆ เช่น หลักไตรสิกขา อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 เบญจศีล เบญจธรรม สปัปรีสธรรม 7 เป็นต้น เป็นต้น มาบูรณาการใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำ ของผู้บริหารสถานศึกษาในลักษณะอื่นๆ

3.2 ควรจะศึกษากลุ่มตัวอย่างจากสถานศึกษาที่มีลักษณะโครงสร้างแตกต่างกันเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่

3.3 ควรจะศึกษาโดยการเพิ่มจำนวนตัวแปรอิสระให้มีความหลากหลายยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จันทร์ธานี สงวนนาม. (2553). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา*. นนทบุรี: บุ๊คพอยท์.
- จุฬา ไทโรวิชิต. (2554) หลักธรรมผู้บริหาร. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 29 มิถุนายน 2563. แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/webprogramming154>.
- ทิพย์ภาภรณ์ มาศจันทร์. (2553). *การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของครูในอำเภอสายดาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 2*. สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเขตขอนแก่น.
- นันทกิตติ แก้วกล้า. (2553). *การบริหารแบบมีส่วนร่วม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ.
- นฤมล โยคานุกูล. (2557). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บรรชา บุญสิงห์. (2556). *การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอสายดาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2*. วิทยานิพนธ์ .ศษ.ม.ขอนแก่น. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พระพาบ ชิตมาโร. (2556). *ศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักธรรมาภิบาล 4 โรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขต 1 กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูภัทรธรรมคุณ. (2554). *การศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษาตามหลักพรหมวิหาร 4 โรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอดอนจาน จังหวัดลพบุรี*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พัชรพร พิพัฒน์พงศกร. (2555). *ภาวะผู้นำตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอมะนัง นครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ระวีวรรณ หงส์กิตติยานนท์. (2557). *ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับการทำงานเป็นทีมของครู สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดสระแก้ว*. วิทยานิพนธ์. ศษ.ม. กรุงเทพมหานคร. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- Best,J.W. (1982). *Research in Education*. (7 th ed). Boston: Allyn and Bacon.